

ارتباط بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

صابر شعری آناقیز

استادیار گروه حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

accountingsheri@yahoo.com

مسعود حسنی القار

مربی گروه حسابداری دانشگاه بزرگمهر قائنات، قائن، ایران

acc.hasani@gmail.com

نشانی پستی:

تهران، اتوبان همت، بعد از پل کن، میدان دهکده المپیک، دانشگاه علامه طباطبائی، گروه

حسابداری، صابر شعری آناقیز، تلفن: ۰۹۱۲۱۹۵۳۴۹۸، accountingsheri@yahoo.com

خراسان جنوبی، قائن، انتهای خیابان ابوالمفاخر، دانشگاه بزرگمهر قائنات، دانشکده علوم انسانی، گروه

حسابداری، مسعود حسنی القار، شماره تلفن: ۰۹۳۶۲۶۳۹۳۶۸، acc.hasani@yahoo.com

ارتباط بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

چکیده

شرکت‌ها هنگام اصلاح اشتباهات دوره‌های گذشته یا تغییر رویه‌های حسابداری باید صورت‌های مالی مقایسه‌ای را تجدید ارائه کنند. تجدید ارائه صورت‌های مالی بر مربوط بودن و توان اتکای اطلاعات صورت‌های مالی اثر منفی دارد و می‌تواند تبعات منفی متعددی برای سرمایه‌گذاران و سایر ذینفعان به همراه داشته باشد. اهمیت تجدید ارائه صورت‌های مالی، تلاش برای شناخت بیشتر عوامل تعیین‌کننده آن را توجیه می‌کند. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی است. نمونه پژوهش متشکل از ۸۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ است. در این پژوهش اندازه مؤسسه حسابرسی و دوره تصدی حسابرس به عنوان شاخص‌های کیفیت حسابرسی در نظر گرفته شده است. از آنجا که اکثر شرکت‌های ایرانی اقدام به تجدید ارائه صورت‌های مالی خود می‌کنند، در این پژوهش به منظور در نظر گرفتن اهمیت تجدید ارائه، علاوه بر بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی، تأثیر کیفیت حسابرسی بر شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی نیز مورد بررسی قرار گرفته است. شدت تجدید ارائه نیز به وسیله میزان تجدید ارائه سود خالص عملیاتی شده است. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش دو فرضیه تدوین و برای آزمون آنها، روش‌های آماری رگرسیون لجستیک و رگرسیون خطی چند متغیره به کار رفته است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی به طور معناداری منجر به کاهش وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی می‌گردد. علاوه بر این یافته‌ها نشان داد کیفیت حسابرسی تأثیر معناداری بر شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی ندارد. بنابراین درباره تأثیر کیفیت حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی نمی‌توان به نتیجه قطعی دست یافت. بر اساس بررسی‌های بیشتر هر چه اندازه شرکت بزرگتر باشد، شدت تجدید ارائه کاهش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت حسابرسی، تجدید ارائه صورت‌های مالی، شدت تجدید ارائه، دوره تصدی حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی.

مقدمه

در سال‌های اخیر، تجدید ارائه صورت‌های مالی بین شرکت‌های ایرانی بسیار رایج شده است به گونه‌ای که از تعدیلات سنواتی به عنوان یکی از عناصر نسبتاً پایدار در گردش حساب سود (زیان) انباشته یاد می‌شود. این تعدیلات عمدتاً به دلیل اصلاح اشتباهات دوره گذشته است و موارد مربوط به تغییر روش‌های حسابداری کمتر مشاهده می‌شود. این موضوع بر اتکاپذیری و توان اعتماد ارقام ارائه شده در صورت‌های به ویژه رقم سود تأثیر دارد (نیکبخت و رفیعی، ۱۳۹۱). تجدید ارائه‌ها نوعی آگاهی و تأیید عمومی از اینکه صورت‌های مالی گزارش شده مطابق اصول پذیرفته شده حسابداری تهیه نگردیده و بارزترین شواهد را درباره حسابداری نادرست ارائه می‌نمایند (پالمروس و اسکولز، ۲۰۰۴). تجدید ارائه صورت‌های مالی موجب کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران به گزارشگری مالی شده و کارایی سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد (ویویک و میونگسو، ۲۰۱۳). به این دلیل، هم سازمان بورس و اوراق بهادار و هم تحلیل‌گران مالی، تجدید ارائه صورت‌های مالی را به دقت مورد بررسی قرار می‌دهند. پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهند پس از تجدید ارائه صورت‌های مالی، شرکت‌ها با نتایج نامناسبی مواجه می‌شوند. حتی تجدید ارائه صورت‌های مالی موجب افزایش هزینه سرمایه می‌گردد (ویویک و میونگسو، ۲۰۱۳). شناخت ابعاد مختلف این پدیده و عوامل مؤثر بر رواج آن، می‌تواند در کنترل آن توسط مراجع ذی‌ربط و پیش‌بینی و کاهش تبعات منفی آن برای ذی‌نفعان سودمند باشد.

افزایش در تجدید ارائه صورت‌های مالی نظارت عمومی قابل توجهی بر حساب‌رسان در جهت حصول اطمینان از کیفیت صورت‌های مالی را می‌طلبد (رومانس و همکاران، ۲۰۰۸). حساب‌رسان مستقل نقش حیاتی در اعتباربخشی به صورت‌های مالی و همچنین حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران ایفا می‌کنند. گرچه مسئولیت تهیه و ارائه صورت‌های مالی با مدیریت واحد اقتصادی است، اما صورت‌های مالی حسابرسی شده، محصول مشترک صاحبکار و حسابرس در نظر گرفته می‌شود. سزرنی و همکاران (۲۰۱۳) بیان می‌کنند که تجدید ارائه صورت‌های مالی می‌تواند شکست حسابرسی نیز تلقی گردد. افزایش نظارت بر حرفه حسابرسی پس از افزایش شمار تجدید ارائه‌ها تعجب‌آور نیست؛ زیرا قصور حسابرس در کشف اشتباهات به عنوان یکی از عوامل این افزایش تلقی شده است. این قصور می‌تواند ناشی از کوتاهی حسابرس در انجام وظایف محوله، محدودیت‌های کار حسابرسی و یا هر دو باشد (سزرنی و همکاران، ۲۰۱۳). مطالعه ادبیات موضوعی نشان می‌دهد تجدید ارائه صورت‌های مالی و انعکاس تعدیلات سنواتی در گزارش‌های مالی به صورت مستمر، تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد. دوره تصدی حسابرس، اندازه حسابرس، تخصص در صنعت حسابرس و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی از جمله مواردی است که از طریق تأثیرگذاری بر کیفیت حسابرسی بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی و شدت آن تأثیرگذار است.

بنابراین، با توجه به اهمیت تجدید ارائه صورت‌های مالی، سؤال اصلی که این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ آن می‌باشد، این است که آیا بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد یا خیر؟ لذا هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

مبانی نظری پژوهش

اطلاعاتی مربوط تلقی می‌شود که بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان در ارزیابی رویدادهای گذشته، حال یا آینده یا تأیید یا تصحیح ارزیابی‌های گذشته آنها مؤثر واقع شود. به عبارت دیگر، اطلاعات مربوط، یا دارای ارزش پیش‌بینی کنندگی و یا حائز ارزش تأیید کنندگی است. هنگامی که واحد تجاری صورت‌های مالی خود را تجدید ارائه می‌کند، در واقع اطلاعات صحیح را حداقل یک سال پس از اخذ تصمیمات اقتصادی مربوط در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد و از آنجا این تأخیر زمانی از ارزش پیش‌بینی کنندگی و تأیید کنندگی اطلاعات می‌کاهد (رفیعی و صفرزاده، ۱۳۹۳). بنابراین، ویژگی مربوط بودن اطلاعات خدشه‌دار خواهد شد.

برای اینکه اطلاعات مفید باشد، باید قابل اتکا نیز باشد. اطلاعاتی قابل اتکاست که عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه با اهمیت باشد و به طور صادقانه معرف آن چیزی باشد که مدعی بیان آن است یا به گونه‌ای معقول انتظار می‌رود بیان کند. قابلیت اتکای اطلاعات، با ویژگی‌های بیان صادقانه، رجحان محتوا بر شکل، بی‌طرفی، احتیاط و کامل بودن همراه است. هنگامی که اطلاعات به سبب اصلاح اشتباه تجدید ارائه می‌شود، تلویحاً به مفهوم آن است که اطلاعات دوره گذشته عاری از اشتباه نبوده است. تکرار تجدید ارائه صورت‌های مالی طی سنوات مختلف هم این ذهنیت را تقویت می‌کند که اطلاعات از تمایلات جانبدارانه نیز مبرا نمی‌باشد (رفیعی و صفرزاده، ۱۳۹۳). بنابراین، یکی از تبعات منفی تجدید ارائه صورت‌های مالی، تأثیر منفی آن بر قابلیت اتکای صورت‌های مالی است (پرزلی و آبت، ۲۰۱۳).

تعدیلات سنواتی و تجدید ارائه صورت‌های مالی دوره‌های قبل، پیامدهای منفی متعددی را به همراه دارد. رقم سود خالص، مبنای محاسبه مواردی نظیر پاداش هیأت مدیره، مالیات و سود تقسیمی به سهامداران است. علاوه بر این، سود هر سهم و نسبت قیمت به سود هر سهم از جمله شاخص‌هایی است که مورد استفاده تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد. در نتیجه ارائه نادرست سود، و اصلاح آن در دوره‌های بعد، یعنی پس از گرفتن تصمیمات مربوط، آثار اقتصادی و مالی برای افراد مختلف خواهد داشت. یکی دیگر از پیامدهای منفی تعدیلات سنواتی، اثر آن بر اعتبار حسابرسان است. هدف حسابرسان اعتباربخشی به صورت‌های مالی است و زمانی که صورت‌های مالی حسابرسی شده

دوره‌های گذشته به دلیل اشتباهات حسابداری قابل توجه بارها تجدید ارائه^۱ شود، اعتماد جامعه نسبت به اظهارنظر حسابرسان کاهش می‌یابد (نیکبخت و رفیعی، ۱۳۹۱). اهمیت تجدید ارائه صورت‌های مالی، تلاش برای شناخت بیشتر این پدیده را توجیه می‌کند.

مطالعات در زمینه تجدید ارائه صورت‌های مالی را می‌توان در سه گروه طبقه‌بندی کرد: (۱) تحقیقات مربوط به پیامدهای منفی تجدید ارائه صورت‌های مالی، (۲) تحقیقات مربوط به عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورت‌های مالی و انگیزه‌های آن، (۳) تحقیقات برای تشخیص و پیش‌بینی تجدید ارائه صورت‌های مالی. همچنین مطالعه ادبیات موضوعی بیانگر آن است پژوهش‌های پیشین مهمترین عوامل اثرگذار بر تجدید ارائه صورت‌های مالی را، الف) عوامل مرتبط با وضعیت و عملکرد مالی شرکت (نظیر سودآوری، اهرم مالی و افزایش سرمایه)، ب) عوامل مدیریتی (نظیر دوره تصدی مدیریت، تغییر مدیریت و پاداش مدیریت)، پ) عوامل حسابرسی (نظیر اندازه مؤسسه حسابرسی و چرخش حسابرسان) و ت) سایر عوامل (نظیر اندازه شرکت) برشمرده‌اند.

کیفیت حسابرسی مفهومی است که تعاریف مختلفی برای آن ارائه شده است. دی‌آنجلو (۱۹۸۶) تعریفی دو بعدی برای کیفیت حسابرسی ارائه کرد. به این ترتیب، که اول اشتباه با اهمیت کشف شود و دوم، اشتباه کشف شده باید گزارش شود. قسمت اول به تعریف ظرفیت‌های حرفه‌ای (شایستگی) حسابرس بستگی دارد؛ در حالی که قسمت دوم تعریف به استقلال وی بستگی دارد. از آنجا که کیفیت حسابرسی به طور مستقیم قابل مشاهده نیست برای اندازه‌گیری آن از معیارهای متفاوتی استفاده می‌شود. از جمله این معیارها می‌توان به تغییر حسابرس (سیمونیک و استین، ۱۹۹۶)، تخصص حسابرس در صنعت (فرناندو و همکاران، ۲۰۱۰)، نوع گزارش حسابرس (هوپود و همکاران، ۱۹۹۴)، اندازه مؤسسه حسابرسی (سیمونیک و استین، ۱۹۹۶) و قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی (گیست، ۱۹۹۴) اشاره کرد (مهدوی و حسینی‌نیا، ۱۳۹۴). دیاز و همکاران (۲۰۱۴) کیفیت را احتمال ارائه نظر مشروط یک حسابرس، در مورد صورت‌های مالی تعریف می‌کنند. مطالعات گذشته نشان می‌دهد که شهرت حسابرس نیز می‌تواند بر کیفیت حسابرسی و الزام کارفرما به تجدید ارائه ارقام صورت‌های مالی در سال بعد مؤثر باشد (کیند، ۲۰۰۸). لین و همکاران (۲۰۰۶) یک ارتباط مثبت بین کیفیت حسابرسی و ارائه مجدد یافتند که نشان می‌دهد حسابرسان بزرگ و معتبر، احتمال بیشتری برای تجدید ارائه دارند. از سوی دیگر عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) دریافتند که بین اندازه حسابرس و تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط منفی معناداری وجود دارد. به اعتقاد فایلس و همکاران (۲۰۱۴) ویژگی‌های حسابرسان و شدت تجدید ارائه، بر

^۱ برای درک انگیزه‌های احتمالی مدیریت شرکت‌ها از ارائه نادرست ارقام حسابداری و اصلاح آن در دوره‌های آینده، باید به عواملی توجه کرد که اینگونه عمل را توجیه می‌کند. تحقیقات انجام شده در زمینه گزارشگری مالی متقلبان، انگیزه‌های مختلفی را برای چنین اقداماتی برشمرده‌اند. البته باید به یاد داشت که تجدید ارائه صورت‌های مالی همواره نشانه تقلب نیست و در طیفی از اصلاح اشتباهات سهوی تا گزارشگری مالی متقلبان قرار می‌گیرد؛ اما به سادگی می‌تواند به عنوان سرپوشی برای رفتارهای متقلبان مدیریت به کار رود.

تکرار تجدید ارائه صورت‌های مالی مؤثر است. همچنین احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی در بین صاحبکاران شرکت‌هایی که توسط مؤسسات حسابرسی کوچکتر حسابرسی شده‌اند، بیشتر است. لازر و همکاران (۲۰۰۴) در پژوهش خود دریافته‌اند که شرکت‌های دارای دوره تصدی طولانی‌تر علاقه‌ای به ارائه مجدد صورت‌های مالی ندارند. از آنجا که تجدید ارائه صورت‌های مالی نشانه روشنی از کیفیت پایین گزارشگری مالی در سال‌های مالی قبل از تجدید ارائه است، لذا وجود حسابرسان دارای تخصص صنعت می‌تواند به مدیریت در کشف هرچه سریعتر اشتباهات حسابداری و نیز رعایت صحیح قوانین و مقررات کمک نماید. پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که تخصص در صنعت نقش با اهمیتی در تشخیص کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی ایفا می‌کند.

تجدید ارائه شاخصی از کیفیت پایین گزارشگری مالی تلقی می‌شود (لین و همکاران، ۲۰۰۶). کمیسون بورس اوراق بهادار، تجدید ارائه را به عنوان قصور حسابرسی در نظر می‌گیرد (فورمن، ۱۹۹۷). در این رابطه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تجدید ارائه، خطر پرونده‌های حقوقی از جمله دعاوی حقوقی علیه حسابرسان را افزایش می‌دهد (جیانگ و همکاران، ۲۰۱۵). در هر حال تجدید ارائه صورت‌های مالی نه تنها موجب تنزل کیفیت گزارشگری مالی می‌شود؛ بلکه کیفیت حسابرسی را نیز زیر سوال می‌برد. پژوهش‌های متعددی (از قبیل جکسون و همکاران، ۲۰۰۸) نشان داده‌اند که دوره تصدی منجر به افزایش کیفیت حسابرسی می‌شود. نتایج پژوهش بال و همکاران (۲۰۱۵) رابطه منفی بین دوره تصدی و کیفیت حسابرسی نشان داد. همچنین، بر اساس یافته‌های فایلس و همکاران (۲۰۱۵) و عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) رابطه منفی بین اندازه موسسه حسابرسی و تعداد تجدید ارائه وجود دارد. تخصص، جایگزینی برای تجربه حسابرس بر اساس آموزش و تجربه عملی است که از حسابرسی در یک صنعت خاص به دست می‌آید. برخی پژوهش‌ها تخصص صنعت موسسه حسابرسی را به کیفیت حسابرسی مرتبط کرده‌اند. لوو (۲۰۰۴) در پژوهشی دریافت که تخصص در صنعت باعث بهبود ارزیابی ریسک حسابرسی و همچنین کیفیت تصمیمات مرتبط با برنامه‌ریزی حسابرسی می‌شود. دیس و گیروکس (۱۹۹۲) رابطه مثبتی بین تجربه تخصصی حسابرس و کیفیت حسابرسی دولتی یافتند. راندال و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند مؤسسات حسابرسی متخصص صنعت، کیفیت حسابرسی بالاتری دارند. سارواکو و آگوئسب (۲۰۱۴) دریافته‌اند تخصص حسابرس در صنعت و استقلال وی تأثیر قابل توجهی در اجرای روش‌های حسابرسی برای کشف تقلب داشته و تأثیر قابل توجهی بر کیفیت حسابرسی می‌گذارد. بر اساس برخی مطالعات (از قبیل راشلیت و وانگ، ۲۰۰۹) بین تخصص حسابرس در صنعت و کیفیت حسابرسی رابطه مثبت وجود دارد. برگن (۲۰۱۳) به نتایج متناقضی دست یافت. بر اساس یافته‌های پژوهش وی تخصص حسابرس در صنعت تأثیری بر کیفیت حسابرسی ندارد. مطابق پژوهش جیانگ و همکاران (۲۰۱۵) دستکاری سود احتمال تجدید ارائه صورت‌های را افزایش می‌دهد، اما حسابرسی با کیفیت بالا این اثر را محدود می‌کند.

پیشینه پژوهش

بال و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی تأثیر روابط حسابرس بر کیفیت حسابرسی را بررسی نمودند. نتایج پژوهش آنها نشان داد برای ارزیابی کیفیت حسابرسی با دوره تصدی حسابرسی ارائه نمود و نشان داد که یک ارتباط منفی بین طول دوره تصدی و کیفیت حسابرسی وجود دارد. جیانگ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر تجدید ارائه پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که دستکاری سود، احتمال مشاهدات تجدید ارائه ناشی از مدیریت سود را افزایش می‌دهد، اما حسابرسی با کیفیت بالا این اثر را محدود می‌کند. با این حال آنها اثری مشابه ناشی از جریان‌های نقدی پیدا نکردند. به عبارت بهتر افزایش کیفیت حسابرسی اثری بر تجدید ارائه ناشی از جریان نقدی ندارد. فایلس و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورت‌های مالی پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که ویژگی‌های حسابرسان و شدت تجدید ارائه، بر تکرار تجدید ارائه صورت‌های مالی مؤثر است. همچنین احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی در بین صاحبکاران شرکت‌هایی که توسط موسسات حسابرسی کوچکتر حسابرسی شده‌اند بیشتر است. دیاز و همکاران (۲۰۱۴) تأثیر دوره تصدی حسابرس را بر کیفیت حسابرسی بررسی نمودند. بر اساس یافته‌های پژوهش آنان، بین کیفیت حسابرسی و دوره تصدی حسابرس رابطه معنادار وجود دارد و افزایش طول دوره تصدی، کیفیت حسابرسی را کاهش می‌دهد.

پرزی و آبت (۲۰۱۳) دریافته‌اند که بین بیش‌اطمینانی مدیریت و تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. آنها معتقدند بیش‌اطمینانی مدیریت ممکن است منجر به ارائه نادرست صورت‌های مالی به طور عامدانه گردد. بدین معنی که مدیریت شرکت از ارائه نادرست صورت‌های مالی در دوره جاری آگاه است، ولی آن را منطقی جلوه می‌دهند چرا که معتقد است عملکرد آتی شرکت قادر به پوشش و جبران ارائه نادرست صورت‌های مالی است. هریار و یانگ (۲۰۱۱) معتقدند بیش‌اطمینانی مدیریت ممکن است منجر به ارائه نادرست صورت‌های مالی به صورت غیرعامدانه گردد. چرا که مدیران بیش‌اطمینان اعتقاد به برآوردها و مفروضات خوش‌بینانه غیرواقعی در برآوردهای حسابداری جاری دارند. گراهام و همکاران (۲۰۰۸) دریافته‌اند تجدید ارائه صورت‌های مالی موجب افزایش نرخ بهره، کوتاه‌تر شدن زمان سررسید، افزایش احتمال وثیقه‌دار شدن وام و اعمال محدودیت‌های بیشتر می‌شود. مطابق نتایج پژوهش شولز (۲۰۰۸)، بازار سرمایه به تجدید ارائه صورت‌های مالی واکنش منفی نشان می‌دهد و شدت آن در موارد مرتبط با تقلب یا اثرگذار بر درآمد شرکت بیشتر است.

چوی و همکاران (۲۰۱۰) تأثیر اندازه موسسه حسابرسی را بر کیفیت حسابرسی مورد مطالعه قرار دادند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد، اندازه موسسه حسابرسی با کیفیت حسابرسی دارای ارتباط مثبتی می‌باشد. علت این امر این است موسسه حسابرسی بزرگتر از نظر مالی وابستگی کمتری به یک صاحبکار خاص دارد. بنابراین بهتر می‌تواند در برابر

فشارهای صاحبکار مبنی بر صدور گزارش جانبدارانه یا خلاف واقع مقاومت نماید. همچنین نتایج نشان می‌دهد اندازه موسسه حسابرسی نسبت به تخصص در صنعت تاثیر بیشتری بر کیفیت حسابرسی دارد. کریشان (۲۰۰۳) سود را به سه بخش وجه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی، اقلام تعهدی غیراختیاری و اقلام تعهدی اختیاری تقسیم نمود و به این نتیجه دست یافت که ارتباط بین اقلام تعهدی اختیاری و بازده سهام در شرکت‌هایی که توسط شش موسسه بزرگ حسابرسی می‌شوند نسبت به سایر شرکت‌ها قوی‌تر است.

بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور نشان می‌دهد تاکنون هیچ پژوهشی در رابطه با تاثیر کیفیت حسابرسی بر وقوع و شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی انجام نشده است. در ادامه به بعضی از پژوهش‌های داخلی مربوط اشاره می‌گردد.

حساس یگانه (۱۳۹۵) در پژوهش خود به بررسی تاثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر کیفیت حسابرسی و مدیریت سود واقعی پرداخت. نتایج پژوهش وی بیانگر آن بود که از بین ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، اندازه هیات مدیره و تمرکز مالکیت، تاثیر معناداری بر کیفیت حسابرسی ندارد؛ ولی استقلال هیات مدیره و وجود حسابرسی داخلی بر کیفیت حسابرسی تاثیر گذار است. همچنین نتایج پژوهش وی نشان داد که کیفیت حسابرسی منجر به کاهش مدیریت سود واقعی می‌گردد. خواجه‌وی و قدیریان آرانی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی تاثیر کیفیت سود بر تجدید ارائه صورت‌های مالی پرداختند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد درباره تاثیر کیفیت سود بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی نمی‌توان به نتیجه قطعی دست یافت، اما هر چه کیفیت سود گزارش شده کمتر باشد، شدت تجدید ارائه بیشتر خواهد شد.

موسوی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی رابطه بین حاکمیت شرکتی و تجدید ارائه صورت‌های مالی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد از بین ساز و کارهای مختلف حاکمیت شرکتی، تنها بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط معناداری وجود دارد. عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود تاثیر ویژگی‌های حسابرس بر تجدید ارائه صورت‌های مالی را بررسی نمودند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان داد که بین چرخش حسابرس و اندازه موسسه حسابرسی با میانگین ارقام تجدید ارائه شده در صورت‌های مالی رابطه منفی معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش آقای و همکاران (۱۳۹۲) تحت عنوان تاثیر تجدید ارائه صورت‌های مالی بر کیفیت اقلام تعهدی نشان داد که متغیرهای تغییر اندازه شرکت، تغییر فروش، تغییر جریان‌های نقدی حاصل از عملیات، تغییر نسبت بدهی، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام، درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی و مدت تصدی مدیرعامل با تغییر کیفیت سود در شرکت‌های تجدید ارائه کننده سود رابطه معناداری دارند. نتایج پژوهش نیکبخت و رفیعی (۱۳۹۱) نشان داد که سودآوری، اهرم مالی، طول دوره تصدی مدیریت، تغییر مدیریت، تغییر حسابرس و اندازه موسسه حسابرسی بر وقوع

تجدید ارائه صورت‌های مالی مؤثر است. صفرزاده (۱۳۸۹) در پژوهشی دریافت نسبت جاری، نسبت سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها، کل بدهی‌ها به دارایی‌ها، سود انباشته به کل دارایی‌ها، سود خالص به کل دارایی‌ها، سود خالص به فروش، هزینه‌های عملیاتی به فروش، سود عملیاتی به فروش، سود خالص به حقوق صاحبان سهام عوامل اثرگذار بر گزارشگری متقلبانه هستند.

فرضیه‌های پژوهش

با در نظر گرفتن مبانی نظری، پژوهش‌های گذشته و نتایج آنها، فرضیه‌های پژوهش بدین شرح مطرح می‌شود؛

۱. کیفیت حسابرسی تأثیر معناداری بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی دارد.
۲. کیفیت حسابرسی تأثیر معناداری بر شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی دارد.

روش‌شناسی پژوهش

طرح این پژوهش از نوع کاربردی نیمه تجربی و با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی از طریق اطلاعات گذشته است. جامعه آماری این پژوهش را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ تشکیل می‌دهد. در پژوهش حاضر جامعه آماری براساس شروط نظام‌مندی تعدیل شده‌اند. بنابراین، در انتخاب شرکت‌ها ویژگی‌های زیر مورد توجه قرار گرفت:

الف) شرکت‌های مورد نظر جزو بانک‌ها، واسطه‌گری مالی، لیزینگ و شرکت‌های بیمه نباشند (به دلیل تفاوت در ترازنامه، ماهیت خاص فعالیت).

ب) سهام شرکت‌ها در طول هر یک از سال‌های دوره پژوهش معامله شده باشد.

پ) از منظر افزایش قابلیت مقایسه، پایان سال مالی شرکت، منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

ت) طی سال‌های مورد مطالعه تغییر سال مالی یا فعالیت نداده باشد.

ث) شرکت‌های مورد نظر از ابتدا تا انتهای پژوهش در فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در بورس باشند.

دوره زمانی این تحقیق از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ می‌باشد. پس از بررسی شرکت‌ها از لحاظ ویژگی‌های مذکور، در مجموع ۸۹ شرکت به عنوان نمونه مورد مطالعه این پژوهش انتخاب شد. در گردآوری داده‌ها از نرم‌افزار رهاورد نوین و بانک اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار (کدال) و پایگاه‌های اینترنتی مرتبط با بورس استفاده شد. آزمون فرضیه‌ها نیز پس از گردآوری داده‌های مورد نیاز، به کمک نرم‌افزار Eviews 6 انجام گرفت.

مدل‌های پژوهش و متغیرهای آن

برای آزمون فرضیه پژوهش اول از الگوی رگرسیون لجستیک به شرح رابطه (۱) استفاده شده است:

$$RES_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AQ_{i,t} + \sum_{q=2}^m \beta_q (q^{th} Control Variables_{i,t}) + \varepsilon_{i,t} \quad \text{رابطه (۱):}$$

برای آزمون فرضیه دوم پژوهش نیز از الگوی رگرسیون چند متغیره به شرح رابطه (۲) استفاده شده است:

$$RESM_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AQ_{i,t} + \sum_{q=2}^m \beta_q (q^{th} Control Variables_{i,t}) + \varepsilon_{i,t} \quad \text{رابطه (۲)}$$

در مدل‌های فوق $RES_{i,t}$: نشان‌دهنده وقوع تجدید ارائه، $RESM_{i,t}$: شدت تجدید ارائه و $AQ_{i,t}$: بیانگر کیفیت حسابرسی است.

تجدید ارائه صورت‌های مالی: متغیر وابسته در مدل‌های برآوردی، وقوع و شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی است. وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی به لحاظ ماهیت یک متغیر کیفی است، که اعداد صفر و یک به آن نسبت داده می‌شود. همچنین از آنجا که اکثر شرکت‌های ایرانی اقدام به تجدید ارائه صورت‌های مالی خود می‌کنند؛ بنابراین در این پژوهش به منظور در نظر گرفتن اهمیت تجدید ارائه، علاوه بر بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی، تأثیر کیفیت حسابرسی بر شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. لذا متغیرهای وابسته پژوهش عبارتند از وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی و شدت آن. در پژوهش حاضر به پیروی از پژوهش‌های پیشین (نظیر لیوانت و تان، ۲۰۰۴؛ هیرشی و همکاران، ۲۰۱۲) شدت تجدید ارائه، به وسیله میزان تجدید ارائه سود خالص عملیاتی شده است.

$$RESM = \frac{|RESNI_{i,t} - NI_{i,t}|}{NI_{i,t}} \quad \text{رابطه (۳)}$$

$RESM$: شدت تجدید ارائه؛ $RESNI_{i,t}$: سود خالص تجدید ارائه شده و $NI_{i,t}$: سود خالص.

متغیرهای مستقل به همراه تعریف عملیاتی و شرحی از نحوه اندازه‌گیری آنها در زیر ارائه شده است.

اندازه مؤسسه حسابرسی: یک متغیر موهومی است که اگر شرکت از سوی سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته باشد، عدد ۱ و در غیر این صورت عدد صفر را می‌پذیرد (حساس‌یگانه و همکاران، ۱۳۸۹؛ خواجوی و کیامهر، ۱۳۹۴؛ نمازی و همکاران، ۱۳۹۰). در این پژوهش اندازه مؤسسه حسابرسی یکی از شاخص‌های کیفیت حسابرسی است. **دوره تصدی حسابرس:** برای اندازه‌گیری صحیح دوره تصدی، باید سالی در دسترس باشد که در آن حسابرس به استخدام واحد تجاری درآمده است. تعیین این تاریخ برای شرکت‌هایی که طی دوره زمانی پژوهش، حسابرس خود را تغییر داده‌اند، مشکل نیست؛ اما برای شرکت‌هایی که در تمامی طول دوره پژوهش از یک حسابرس استفاده کرده‌اند، تعیین سال اول شروع کار حسابرس با توجه به اطلاعات در دسترس، ممکن نیست (کریمی و همکاران، ۱۳۹۰؛ مایرز و همکاران، ۲۰۰۳). به این دلیل برای حداقل کردن تأثیرات هرگونه خطای اندازه‌گیری، مبنای سال اندازه‌گیری دوره تصدی، از دو سال قبل از شروع دوره پژوهش در نظر گرفته می‌شود. برای مثال اگر سال پایه ۸۶ در نظر گرفته شود، به

حسابرس شرکت مورد عدد ۱ تعلق می‌گیرد. چنانچه شرکت موردنظر حسابرس خود را برای سال‌های ۸۷ و ۸۸ تغییر نداده باشد، به ترتیب دوره تصدی دو و سه سال در نظر گرفته می‌شود. در صورتی که شرکت موردنظر برای مثال در سال ۸۹ حسابرس خود را تغییر دهد، برای سال ۸۹ بار دیگر دوره تصدی حسابرس از یک سال شروع می‌شود. در پژوهش حاضر برای تعیین کیفیت حسابرسی از متغیر دوره تصدی حسابرس استفاده شده است. متغیرهای کنترلی پژوهش نیز به شرح زیر معرفی شده‌اند.

اهرم مالی^۱: از طریق تقسیم جمع بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها به دست می‌آید. هر چند هنوز مقرر کردن محدودیت‌های وابسته به ارقام حسابداری در قراردادهای تسهیلات مالی در ایران رواج نیافته است توجه به اینکه سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان ترجیح می‌دهند وجوه خود را در اختیار شرکت‌های موفق‌تر قرار دهند تا نسبت به جریان‌های نقدی آینده اطمینان بیشتری داشته باشند، تأمین مالی می‌تواند به عنوان یکی از انگیزه‌های احتمالی مدیریت شرکت از انجام تعدیلات سنواتی مدنظر قرار گیرد (پرزلی و آبت، ۲۰۱۳؛ نیکبخت و رفیعی، ۱۳۹۱).

اندازه شرکت: برای محاسبه اندازه شرکت از لگاریتم ارزش بازار سهام شرکت (حاصل ضرب قیمت سهام در تعداد سهام) در پایان سال استفاده شده است. یکی از ویژگی‌های شرکت‌ها که بر ساختار مالی آنها تأثیر دارد، اندازه شرکت است. هر چه اندازه شرکت بزرگتر باشد، دستورالعمل‌ها و روش‌های شرکت عینی‌تر می‌شود. کارشناسان شرکت به اندازه کافی مهارت دارند. بنابراین با توجه به تجربه و امکانات شرکت و تدوین منطقی ساختار سازمانی و مشخص بودن اهداف شرکت میزان اشتباهات حسابداری به حداقل ممکن کاهش پیدا می‌کند. در حالی که در شرکت‌های کوچکتر به دلیل محدودیت امکانات مالی، امکان استخدام کارشناسان و تأسیس واحد مستقلی به منظور تعیین روش‌های حسابداری موردنیاز شرکت وجود ندارد و از سوی دیگر، دستورالعمل‌های شرکت، عینیت کمتری دارد. بنابراین انتظار می‌رود که در این شرکت‌ها خطای بیشتری در ارائه اطلاعات حسابداری وجود داشته باشد (پرزلی و آبت، ۲۰۱۳؛ سجادی، ۱۳۸۳).

نرخ بازده دارایی‌ها: از تقسیم سود قبل از بهره و مالیات به میانگین دارایی‌ها به دست می‌آید. فشار برای حفظ یا افزایش سطح رشد شرکت و تمایل به جذب تأمین مالی برون سازمانی با هزینه کم از جمله عواملی است که انگیزه بیش‌نمایی سود را افزایش می‌دهد. تلاش برای حفظ سطح رشد سودآوری موردانتظار بازار به عنوان یکی از عوامل انگیزاننده مدیریت سود و گزارشگری متقلبانانه معرفی شده است. به نظر می‌رسد شرکت‌هایی که از توان رقابتی کمتری برخوردارند، با دستکاری اطلاعات مالی تلاش می‌کنند خود را از آنچه هستند، موفق‌تر نشان دهند. نیاز به برآوردن انتظارات بازار برای مدیریت این قبیل شرکت‌ها انگیزه تقلب ایجاد می‌کند. زمانی که رشد شرکت کند می‌شود یا روند

¹ Financial Leverage

نامطلوب به خود می‌گیرد، مدیریت تلاش می‌کند با بیش‌نمایی فروش و سایر معیارهای رشد، وضعیت را مناسب جلوه دهد؛

اقدام تعهدی اختیاری: اقدام تعهدی اختیاری با استفاده از مدل تعدیل‌شده جونز محاسبه می‌شود. برای تفکیک اقدام تعهدی اختیاری از غیراختیاری ابتدا باید در یک دوره پیش‌بینی، مدل اقدام تعهدی را برآورد نمود و سپس براساس داده‌های واقعی در دوره رویداد به محاسبه اقدام تعهدی اختیاری پرداخت. دلیل استفاده از این متغیر، کنترل اثر رویه‌های گزارشگری متهورانه شرکت است (دوئلن و همکاران، ۲۰۱۵)؛ مدل تعدیل‌شده جونز به شرح زیر نمایش داده شده است.

$$\text{مدل (۱): } \frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \alpha \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \frac{\beta_1 (\Delta REV_{i,t} - \Delta Rec_t)}{A_{i,t-1}} + \beta_2 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \varepsilon_i$$

که در آن؛ $TA_{i,t}$: برابر است با کل اقدام تعهدی شرکت، $\Delta REV_{i,t}$: در آمد سال t منهای در آمد سال t-1، $PPE_{i,t}$: برابر است با اموال ماشین‌آلات و تجهیزات شرکتهای، ΔRec_t : برابر است با تغییرات در حسابهای دریافتی در سال t، $A_{i,t-1}$: برابر است با کل دارایی‌ها شرکت در سال t-1؛

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام: این متغیر از تقسیم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت به ارزش دفتری آن در پایان سال مالی محاسبه می‌شود. ارزش بازار حقوق صاحبان سهام از حاصل ضرب تعداد سهام عادی در قیمت سهام در پایان سال مالی به دست می‌آید. ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام نیز از ترازنامه شرکت حاصل می‌شود (دوئلن و همکاران، ۲۰۱۵).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی و تجزیه و تحلیل آن

نتایج آزمون‌هایی که برای بررسی پایایی داده‌ها انجام گرفت، حاکی از آن بود که داده‌ها در طول دوره زمانی (۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳) بررسی پایا بودند. جدول (۱) مقادیر میانگین، میانه و انحراف معیار متغیرهای استفاده شده را نشان می‌دهد. نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد میانگین مشاهدات و میانه آن‌ها اختلاف اندکی دارند. نزدیک بودن مقادیر میانگین و میانه مشخص می‌کند که داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند. در یک جامعه آماری با توزیع نرمال فرض می‌شود که ارقام به نحوی سیستماتیک و با الگویی یکنواخت در اطراف میانگین توزیع شده‌اند و احتمال فرار گرفتن یک مقدار معین در اطراف میانگین مساوی است. بررسی‌ها نشان می‌دهد آماره‌های مورد استفاده در پژوهش حاضر برای انجام پژوهش مناسب و مطلوب بوده است. لازم به ذکر است که ۸۱ درصد مشاهدات مربوط به مواردی است که شرکت‌ها اقدام به

¹ Market to Book Ratio

تجدید ارائه صورت‌های مالی خود کرده‌اند. مقایسه این یافته‌ها با تعداد موارد تجدید ارائه در سایر کشورها بیانگر آن است که تجدید ارائه در بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بسیار متداول است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	میانه	بیشینه	کمیینه	انحراف معیار
اندازه مؤسسه حسابرس	۰/۳۷۳	۰	۱	۰	۰/۴۸۴
تداوم انتخاب حسابرس	۴/۴۳۱	۳	۱۴	۱	۰/۵۹۶
اهرم مالی	۰/۶۵۳	۰/۵۷۱	۰/۹۴۶	۰/۰۲۱	۰/۱۵۰
اندازه شرکت	۱۳/۰۳۳	۱۱/۱۴۱	۱۷/۲۰۱	۱۰/۰۸۸	۰/۹۱۷
نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۱۷۴	۰/۱۲۳	۰/۷۱۶	-۰/۱۸۸	۰/۱۱۲
اقدام تعهدی اختیاری	۰/۰۴۹	۰/۰۶۶	۰/۳۱۱	-۰/۰۲۷	۰/۳۴۱
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام	۲/۶۵۵	۱/۷۱۴	۱۲/۰۲۵	۰/۲۱۰	۰/۷۱۹
شدت تجدید ارائه	۰/۰۸۹	۰/۰۹۵	۴/۲۹۳	۰	۰/۳۷۱

بررسی ضرایب همبستگی

از مشکلاتی که در تحلیل‌های رگرسیونی بروز می‌کند، مسأله همخطی شدید بین متغیرهای مستقل در مدل‌های رگرسیون است. بسیاری از محققان اتفاق نظر دارند که برای مسأله همخطی راه‌حلی وجود ندارد و تنها راه اطمینان از نبود همخطی شدید بین متغیرهای توضیحی، بررسی ضرایب همبستگی پیرسون است (گجراتی و پورتر، ۲۰۰۹). برای اطمینان از نبود همخطی، آزمون ضرایب همبستگی پیرسون برای همه متغیرهای توضیحی مدل‌های رگرسیونی انجام شد. بر اساس نتایج حاصل از این آزمون چون تمام ضرایب برآورد شده معنادار و تفکیک‌پذیر بودند بین متغیرهای مستقل و تعدیل‌کننده خودهمبستگی دیده نشد.

آزمون فرضیه اول

جدول ۲ نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به دو وجهی بودن متغیر وابسته (وقوع تجدید ارائه)، جهت آزمون فرضیه اول پژوهش از رگرسیون لجستیک استفاده شده است. سطح معناداری آماره^۱ ال.آر. نشان می‌دهد در کل مدل رگرسیونی فرضیه اول پژوهش معنادار است. معناداری آماری به این مفهوم است که مدل محاسبه شده با درجه معینی از اطمینان، با صفر تفاوت دارد. نیکویی برازش مدل ۱ با استفاده از آزمون هاسمر - لمشو^۲ بررسی شد که

^۱ LR (Likelihood Ratio) Statistic

^۲ Hosmer-Lemeshow

سطح معناداری آن ۰/۵۲ محاسبه شد. بی معنایی این آماره نشان می‌دهد متغیرهای مستقل مدل ۱، در تبیین مشاهدات متغیر وابسته از نیکویی برآزش^۱ مناسبی برخوردارند. ضریب تعیین نگل کرک در رگرسیون لجستیک معادل R^2 در رگرسیون خطی است. لذا براساس مدل رگرسیونی اول پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که ۲۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل رگرسیون لجستیک تبیین می‌شود. اندازه‌های معناداری ارائه شده در جدول ۲ حاکی از آن است که ضریب متغیرهای کیفیت حسابرسی به ترتیب برابر با ۰/۳۱۴- و ۰/۱۵۹- است. با توجه به اینکه سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض صفر مبنی بر صفر بودن این ضریب تأیید نمی‌شود؛ به بیان دیگر این ضریب در سطح خطای ۵ درصد معنادار است و تأثیر متفاوتی از صفر بر متغیر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی دارد که با توجه به علامت منفی آن می‌توان گفت بین کیفیت حسابرسی و وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط منفی معناداری وجود دارد. از این رو فرضیه اول پژوهش تأیید می‌گردد.

جدول ۲: نتیجه آزمون فرضیه اول پژوهش

متغیرها و ضریب تعیین مدل		اندازه مؤسسه حسابرسی			تداوم انتخاب حسابرسی		
		سطح معناداری	آماره والد	ضریب بتا	سطح معناداری	آماره والد	ضریب بتا
مستقل	اندازه مؤسسه حسابرسی	۰/۰۱۲	۶/۲۱۸	-۰/۳۱۴	-	-	
	تداوم انتخاب حسابرسی	-	-	-	۰/۰۰۹	۷/۵۱۵	
متغیر وابسته	اهرم مالی	۰/۰۰۳	۱۷/۱۸۲	۰/۵۲۱	۰/۰۰۱	۱۹/۰۸۸	
	اندازه شرکت	۰/۲۲۴	۰/۹۹۱	-۰/۸۶۷	۰/۱۸۹	۱/۱۱۲	
	نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۰۲۲	۴/۶۰۲	-۱/۲۴۱	۰/۰۱۳	۶/۱۱۷	
	اقدام تعهدی اختیاری	۰/۶۷۲	۰/۵۹۱	-۰/۱۵۳	۰/۷۰۶	۰/۴۱۶	
	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام	۰/۱۰۹	۱/۴۱۳	۱/۱۲۲	۰/۲۲۱	۰/۹۷۶	
مقدار ثابت مدل		۰/۸۶۸	۰/۱۰۷	۵/۷۶۷	۰/۸۳۹	۰/۱۲۱	
سطح معناداری آماره ال.آر.					۰/۰۰۰		
ضریب تعیین نگل کرک					۰/۲۳		

¹ Goodness of fit

یافته‌ها همچنین بیانگر آن است که رابطه اهرم مالی و نرخ بازده دارایی‌ها با وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی معنادار است.

جدول ۳: نتیجه آزمون فرضیه دوم پژوهش

تداوم انتخاب حسابرس			اندازه مؤسسه حسابرس			متغیرها و ضریب تعیین مدل
ضریب بتا	آماره t	سطح معناداری	ضریب بتا	آماره t	سطح معناداری	
-	-	-	-۰/۰۷۵	۱/۱۰۵	۰/۱۴۳	اندازه مؤسسه حسابرس
-۰/۰۲۷	۰/۹۷۳	۰/۲۲۴	-	-	-	تداوم انتخاب حسابرس
۰/۳۲۹	۴/۳۸۸	۰/۰۰۲	۰/۱۵۶	۴/۰۷۴	۰/۰۰۴	اهرم مالی
-۱/۱۲۷	-۳/۰۰۴	۰/۰۰۹	۰-۰/۳۵۴	-۲/۹۱۵	۰/۰۱۶	اندازه شرکت
-۰/۲۸۵	-۰/۳۶۱	۰/۵۱۷	-۰/۳۸۸	-۰/۵۲۹	۰/۴۱۹	نرخ بازده دارایی‌ها
۰/۵۲۲	۰/۷۵۵	۰/۳۱۵	۰/۳۹۴	۰/۸۱۷	۰/۲۶۱	اقدام تعهدی اختیاری
۰/۱۰۷	۶/۱۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۱۹	۸/۵۶۶	۰/۰۰۰	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام
۴/۶۱۷	۳/۳۸۸	۰/۰۰۲	۷/۱۸۵	۳/۶۷۴	۰/۰۰۱	مقدار ثابت مدل
	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰		سطح معناداری آماره فیشر
	۲/۰۵۳			۱/۹۸۴		آماره دوربین - واتسون
	۰/۲۹			۰/۲۷		ضریب تعیین تعدیل یافته

آزمون فرضیه دوم

ماهیت داده‌های رگرسیونی این پژوهش، ترکیبی از داده‌های زمانی و مقطعی است که می‌توان آنها را به صورت تلفیقی یا تابلویی برآزش کرد. نتایج آزمون چاو مدل ۲ برای تعیین نوع آزمون (تلفیقی یا داده‌های تابلویی) مقدار احتمال آماره اف. لیمر را عدد ۰/۰۲۲ (کمتر از ۵ درصد) نشان داد. در نتیجه، اولویت در استفاده از روش داده‌های تابلویی است. از آزمون هاسمن برای تعیین نوع روش داده‌های تابلویی (اثرات ثابت یا اثرات زمانی) استفاده شد که طبق نتایج، استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در اولویت قرار گرفت.

همچنین از آزمون جارک - بر^۱ به منظور تشخیص نرمال بودن توزیع اجزای اخلاص مدل ۲ استفاده شده است. احتمال آماره جارک - برابر با ۰/۱۹۸ محاسبه شده است، از آنجا که این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است؛ فرض صفر مبنی بر نرمال بودن اجزای اخلاص را نمی‌توان رد کرد؛ لذا توزیع اجزای اخلاص نرمال است. با وجود این، براساس قضیه حد مرکزی، ضرایب در داده‌های با تعداد مشاهدات بالا نرمال محسوب می‌شوند، هر چند توزیع اجزا نرمال نباشد (گرین، ۲۰۱۱). به منظور آزمون فرضیه دوم پژوهش برای مدل رگرسیونی مورد نظر، از نتایج برآورد رگرسیون مقطعی سالانه ارائه شده در جدول (۳) استفاده شده است.

نتایج نشان می‌دهد که ضریب متغیرهای کیفیت حسابرسی به ترتیب برابر با ۰/۰۷۵- و ۰/۰۲۷- است. با توجه به اینکه سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض صفر مبنی بر صفر بودن این ضریب تأیید می‌شود؛ به بیان دیگر این ضریب در سطح خطای ۵ درصد معنادار نیست. از این رو فرضیه دوم پژوهش تأیید نمی‌گردد. بررسی‌های بیشتر نشان می‌دهد بین اندازه شرکت و شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط منفی معناداری وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، هر چه اندازه شرکت بزرگتر باشد، دستورالعمل‌ها و روش‌های شرکت عینی‌تر می‌شود و میزان اشتباهات حسابداری به حداقل ممکن کاهش پیدا می‌کند؛ لذا شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی کمتر می‌گردد. بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد رابطه اهرم مالی و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام با شدت تجدید ارائه معنادار است. یافته‌ها همچنین بیانگر آن است که علایم ضرایب متغیرهای کنترل در هر دو ستون مشابه است.

نتیجه‌گیری و بحث

بیشتر شرکت‌ها در ایران اقدام به تجدید ارائه صورت‌های مالی خود می‌کنند؛ زیاد بودن موارد تجدید ارائه بیانگر وجود موارد نادرست در صورت‌های مالی منتشر شده دوره یا دوره‌های قبل است که استفاده‌کنندگان بر مبنای آنها تصمیم‌گیری کرده‌اند. در پژوهش حاضر با اتکاء به ادبیات نظری پیشین، تلاش شد تا یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورت‌های مالی معرفی شود. از این رو به بررسی ارتباط بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بوری اوراق بهادار تهران پرداخته شد. در این راستا کیفیت حسابرسی به وسیله دو سنجه اندازه موسسه حسابرسی و دوره تصدی حسابرس اندازه‌گیری شد. همچنین تجدید ارائه سود خالص به عنوان سنجه‌ای از شدت تجدید ارائه، در ۸۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۸۷-۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه نخست پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی به گونه‌ای منفی بر وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی تأثیرگذار است. همچنین نتایج آزمون فرضیه دوم حاکی از آن بود

¹ Jark-Bera

که کیفیت حسابرسی بر شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی تأثیر گذار نمی‌باشد. علاوه بر این بررسی‌های بیشتر نشان می‌دهد بین اندازه شرکت و شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی ارتباط منفی معناداری وجود دارد. لذا می‌توان نتیجه گرفت، هر چه اندازه شرکت بزرگتر باشد، دستورالعمل‌ها و روش‌های شرکت عینی‌تر می‌شود و میزان اشتباهات حسابداری به حداقل ممکن کاهش پیدا می‌کند؛ از این رو شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی کمتر می‌گردد.

نتایج پژوهش حاضر در مورد رابطه بین کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی با نتایج پژوهش فایلس و همکاران (۲۰۱۴) مطابقت و بر خلاف یافته‌های لین و همکاران (۲۰۰۶) است. نتایج این پژوهش در مورد رابطه بین اندازه شرکت و وقوع تجدید ارائه با نتایج پژوهش خواجوی و قدیریان آرانی (۱۳۹۴) مطابقت ندارد. همچنین نتایج پژوهش حاضر در مورد ارتباط بین اهرم مالی و تجدید ارائه صورت‌های مالی با نتایج پژوهش‌های نیکبخت و رفیعی (۱۳۹۱) و خواجوی و قدیریان آرانی (۱۳۹۴) مطابقت دارد.

پیشنهاد‌های کاربردی پژوهش

با توجه به نتایج حاصل و مرور ادبیات پژوهش پیشنهادات زیر ارائه می‌شود؛

- به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود، شرکت‌هایی را که در سال‌های متمادی اقدام به تجدید ارائه کرده‌اند، ملزم کند تا علاوه بر صورت‌های مالی مقایسه‌ای سال جاری و سال قبل، صورت‌های مالی مقایسه‌ای تجدید ارائه شده و گزارش شده اولیه را همراه با افشای مبالغ تجدید ارائه شده و دلایل آنها ارائه نمایند.
- با توجه به ارتباط منفی بین کیفیت حسابرسی و وقوع تجدید ارائه صورت‌های مالی، به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد هنگام سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها به کیفیت حسابرسی نیز توجه ویژه نمایند.

پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی

جهت تکمیل این پژوهش و انجام پژوهش‌های بیشتر در حوزه‌های مرتبط با این پژوهش، پیشنهاداتی زیر ارائه می‌شود:

- انجام پژوهش حاضر با استفاده از سایر معیارهای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی.
- انجام پژوهش حاضر در بانک‌ها و مؤسسات مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی و لیزینگ‌ها).
- خنثی کردن تأثیر نرخ تورم بر مدل‌های استفاده شده در پژوهش حاضر.

محدودیت‌های پژوهش

مهمترین محدودیت‌های پژوهش حاضر عبارتند از:

- عدم سابقه زیاد شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران، منجر به محدودیت شرکت‌های مورد بررسی گردید. همچنین نبود داده‌های مورد نیاز و قابل اتکا برای محاسبه متغیرهای پژوهش در مورد برخی از شرکت‌ها موجب عدم بررسی آنها شد که این امر بر قابلیت تعمیم نتایج به جامعه آماری تأثیر می‌گذارد.

- تعدیلات سنواتی و برخی از بندهای شرط مندرج در گزارش‌های حسابرسی از جمله عوامل مؤثر بر اندازه‌گیری سود است. اما به دلیل عدم دسترسی به اطلاعات لازم، تعدیل بابت این اقلام دشوار بود. لذا این موارد می‌تواند نتایج پژوهش را تحت تأثیر قرار دهد.

منابع

- آقایی، محمد علی؛ زلفی، حسن؛ اعتمادی، حسین و علی اصغر انواری رستمی. (۱۳۹۲). تأثیر تجدید ارائه صورت‌های مالی بر کیفیت اقلام تعهدی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، شماره ۷، صص: ۱۴۷-۱۱۹.
- حساس یگانه، یحیی. (۱۳۹۵). تأثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر کیفیت حسابرسی و مدیریت سود واقعی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال پنجم، شماره ۲۰، صص: ۴۵-۲۳.
- خواجوی، شکرالله و محمد حسین قدیریان آرانی. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر کیفیت سود بر تجدید ارائه صورت‌های مالی، پیشرفت‌های حسابداری، دوره هفتم، پیاپی ۹۶/۳، صص: ۸۴-۵۹.
- خواجوی، شکراله و محمد کیامهر. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهشنامه مالیات، سال بیست و سوم، شماره بیست و شش، صص ۸۷ تا ۱۰۸.
- رفیعی، افسانه و محمد حسین صفرزاده. (۱۳۹۳). تجدید ارائه صورت‌های مالی و عوامل مؤثر بر آن در صنایع مختلف، دانش حسابرسی، سال چهاردهم، شماره ۵۵، صص: ۱۷۵-۱۹۸.
- سجادی، سید حسین. (۱۳۸۳). رابطه تعدیلات سنواتی صورت‌های مالی با قیمت سهام، اندازه و عمر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اقتصاد مقداری، سال اول، شماره ۱، صص: ۶۵-۶۱.
- صفرزاده، محمد حسین. (۱۳۸۹). توانایی نسبت‌های مالی در کشف تقلب در گزارشگری مالی: تحلیل لاجیت، دانش حسابداری، سال اول، شماره ۱، صص: ۱۶۳-۱۳۷.
- عبدلی، محمدرضا؛ فعال قیومی، علی و ناصر پرتوی. (۱۳۹۲). تأثیر ویژگی‌های حسابرس بر تجدید ارائه صورت‌های مالی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۳، صص: ۱۰۰-۸۵.
- کرمی، غلامرضا؛ بذرافشان، آمنه و امیر محمدی. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین دوره تصدی حسابرس و مدیریت سود، مجله دانش حسابداری، سال دوم، شماره چهار، صص ۶۵ تا ۸۲.
- موسوی، سید رضا؛ جباری، حسین و عباس طالب بیدختی. (۱۳۹۴). حاکمیت شرکتی و تجدید ارائه صورت‌های مالی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۷، شماره ۲۵، صص: ۹۷-۱۱۹.

- مهدوی، غلامحسین و سمیه حسینی‌نیا. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، سال ششم، ش ۲۱، صص: ۷-۳۰.
- نمازی، محمد؛ بایزیدی، انور و سعید جبارزاده کنگرلویی. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال سوم، شماره ۹.
- نیکبخت، محمدرضا و افسانه رفیعی. (۱۳۹۱). تدوین الگوی عوامل مؤثر بر تجدید ارائه صورت‌های مالی در ایران، دانش حسابداری، سال سوم، شماره ۹، صص: ۱۶۷-۱۹۴.
- Ball, F; Tyler, j; Wells, P. (2015); "Is audit quality impacted by auditor relationships", *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, Vol. 11, pp.166-181.
- Choi, Jong-Hag, Kim Chansong, Kim J, Zhang, Y. (2010). Audit Office Size, Audit Quality, and Audit pricing. *A journal of Auditing: practice and Theory*, A.A.A.
- Czerney, K; Schmidt, JJ and Thompson, A M. (2013); "Does Auditor Explanatory Language in Unqualified Audit Reports Indicate Increased Financial Misstatement Risk?" *American Accounting Association*, Vol. 89, NO.6, pp. 2115-2149.
- Díaz, B; Fernández, R; Díaz, A. (2014); "Auditor tenure and audit quality in Spanish state-owned foundations", *Revista de Contabilidad – Spanish Accounting Review*, Vol 32, NO. 12, 1-12.
- Duellman, S., Hurwitz, H., Sun, Y. (2015). Managerial Overconfidence and Audit Fees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 11(2): 148-165.
- Files, R; Sharp, NY and Thomson, A.M. (2014); "Empirical evidence on repeat restatements" *Accounting Horizons*, Vol. 28, pp. 93-123.
- Graham, J.R., Li, S., and Qiu, J. (2008). Corporate misreporting and bank loan contracting. *Journal of Financial Economics*, vol. 89, pp. 44-61.
- Greene, W. (2011). *Econometric Analysis*. Seventh ED. United states of America: Prentice-hall publication.
- Gujarati, D.N. & Porter, D.C. (2009). *Basic econometrics*, McGraw-Hill International student edition.
- Hirschey, M., Smith, K. R., & Wilson, W. M. (2012). Financial Reporting Credibility after SOX: Evidence from Earnings Restatements. Working Paper, Available at: <http://ssrn.com/abstract=1652982>.
- Hribar, P., & H. Yang (2011). "CEO confidence and management earnings forecasting", *working paper*, www.ssrn.com.
- Jackson, Andrew B., Moldrich and Roebuck (2008); "Mandatory audit firm rotation and audit quality", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 23, No. 5, pp. 420-437.
- Jiang, H; Habib, A; Zhou, D. (2015); "Accounting restatements and audit quality in China", *Advances in Accounting incorporating Advances in International Accounting*, Vol. 31, pp. 125-135.
- Kend, M. (2008); "Client industry audit expertise: towards a better understanding", *Pacific Accounting Review*, Vol. 20, pp. 49-62.

- Lazer, R. J; Livnat, C; Tan E. L. (2004); “Restatements and accruals after auditor changes”, Working paper, New York University.
- Lin, J; Li, J; Yang, J. (2006); “The effect of audit committee performance on earnings quality”, *Managerial Auditing Journal*, Vol.21, No. 9, pp. 921–933.
- Livnat, J., & Tan, C. E. L. (2004). Restatements of Quarterly Earnings: Evidence on Earnings Quality and Market Reactions to the Originally Reported Earnings. Available at [http://people.stern.nyu.edu/jlivnat/ Restatements.pdf](http://people.stern.nyu.edu/jlivnat/Restatements.pdf), Available online 15 September 2013.
- Low, Kin Yew. (2004); “The effects of industry specialization on audit risk assessments and audit planning decisions”, *The Accounting Review*, Vol. 79, No. 1, pp. 201–219.
- Moore, Debra L. (2007), *Forecasting earnings management: Evidence from GAO restatement data, Doctoral Dissertation*, Touro University International.
- Myers, J. N., Myers, L. A., & Omer, T. C. (2003). Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: a case for mandatory auditor rotation?, *Accounting Review*, Vol. 78, 779-800.
- Palmrose, Z., Richardson, V.J. and Scholz, S. (2004). Determinants of market reactions to restatement announcements. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 37, No. 1, pp. 59-89.
- Presley, T.J., Abbott, L.J. (2013). CEO Overconfidence and the Incidence of Financial Restatement. *Advances in Accounting* 29 (1), 74-84.
- Randal J. Elder, Lowensohn and Reck (2015); “Audit Firm Rotation, Auditor Specialization, and Audit Quality in the Municipal Audit Context”, *Journal of Governmental & Nonprofit Accounting American Accounting Association*, Vol. 4, No. 1, pp. 73-100.
- Reichelt, K J; Wang, D (2009); “National and Office-Specific Measures of Auditor Industry Expertise and Effects on Audit Quality”, *Journal of Accounting Research*, Vol. 48, No. 3, pp. 647-686.
- Romanus, RN; Maher, J. J and Fleming D. M. (2008); “Auditor industry specialization, audit changes, and accounting restatements”, *Accounting Horizons*, Vol. 22, No. 4, pp. 389–413.
- Sarwoko, Iman. Agoes (2014); “An empirical analysis of auditor’s industry specialization, auditor’s independence and audit procedures on audit quality: Evidence from Indonesia”, *Social and Behavioral Sciences*, Vol. 164, pp. 271 – 281.
- Scholz, S. (2008). *The Changing Nature and Consequences of Public Company Financial Restatements 1997-2006*. The Department of the Treasury
- Vivek, M., and Myungsoo,S. (2013). Do Financial Restatements Lead to Auditor Changes? *Auditing: A Journal of Practice & Theory* Vol. 32, No. 2: American Accounting Association.

The Relationship between Audit Quality and Restatement of Financial Statements in the Firms Listed in Tehran Stock Exchange

Abstract

When firms correct the mistakes of the previous periods or change accounting procedures, they must restate their comparative financial statements. Restatement of financial statements has a negative impact on the relevance and reliability of financial information. It can lead to numerous negative consequences for investors and other stakeholders. The importance of restated financial statement justifies the efforts made to identify its determining factors. This article aims to study the effect of audit quality on the restatement of financial statements. The sample size consisted of 89 listed firms in Tehran Stock Exchange (TSE) from 2008 to 2014. In this research the size of the audit firm and auditor tenure as indicators of auditor quality audit were taken considered. Since most Iranian firms restate their financial statements, this article studies the effect and severity of audit quality on restatement of financial statements. The severity of restatement is operationalized by the level of the restated net earnings. In order to achieve the objectives, two hypotheses were designed. For hypothesis testing, logistic regression and multivariate linear regression methods were employed. The results of hypothesis testing show that audit quality significantly leads to the decrease in frequency of restated financial statement. In addition, these findings indicated that audit quality no significant effect on the severity of the restated financial statement. Findings also show that larger firm size leads to reduced restated severity.

Keywords: *Audit Quality, Restatement of Financial Statements, Restatement Severity, Audit Size, Auditor tenure.*